

העברת מכתבים בין ארץ ישראל ומדינות ערב

מבוסס על מחקריו של ד"ר יוסף ואלך

מעטפה מעיראק לישראל שהועברה בתיווך בית הדואר בלונדון

העברת ידיעות בתיווך שירותי דואר של מדינה ניטרלית

בזמנים בהם לא ניתן היה להעביר מכתבים באופן ישיר ממדינת המקור למדינת היעד, עקב היותן מדינות אויב אשר לא קיימו קשרי דואר ביניהן, לא היה מנוס אלא להיעזר בשירותי התיווך של גורמים שונים במדינה שלישית, ניטרלית. באופן נקודתי יכולים היו אנשים פרטיים להיעזר בקרובי משפחה או בחברים שהתגוררו במדינה שלישית, לשלוח אליהם את המכתב ולבקש שישלחו אותו למדינת היעד, אולם לא היה בכך כדי לספק שירות נרחב שיהווה פתרון מלא לקשר בין תושבי מדינות האויב לאורך זמן.

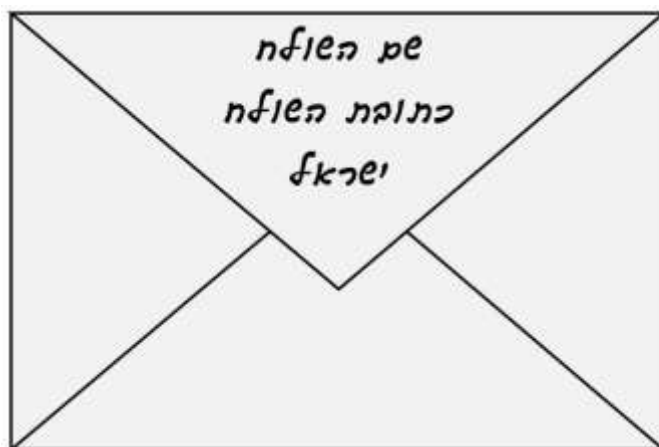
בתקופה שמאז שנת 1967 נרתמו שירותי הדואר של בריטניה ושל קפריסין לתיווך בהעברת דברי דואר בין השטחים שנשלטו על ידי מדינת ישראל ובין מדינות ערב שלא קיימו עימה קשרי דואר. שירותים אלו, באמצעות בתי הדואר המרכזיים בלונדון ובניקוסיה, קיבלו את דברי הדואר שנשלחו אליהם וניתבו את תכולתם אל הצד השני של המתרס.

שירות זה לא היה התנדבותי, אלא נוצר כמיזם מסחרי שנועד לייצר הכנסה לשירותי הדואר המתווכים. לפיכך נדרש שולח המכתב שביקש את הסיוע של בית הדואר המתווך לשלם את עלות המשלוח של המכתב אל מדינת היעד. השיטה על פיה הופעל השירות כונתה בשם "שיטת המעטפות הכפולות".

שיטת המעטפות הכפולות

במצב רגיל, כאשר מכתב הועבר ישירות באמצעות שירותי הדואר ממדינת המקור אל מדינת היעד, כל הפעילות התבצעה על ידי שולח המכתב. הוא נדרש לבצע את הפעולות הבאות:

1. לציין בחזית המעטפה את שמו וכתובתו של הנמען.
2. לרשום בצידה האחורי של המעטפה את פרטי השולח.
3. להדביק בחזית המעטפה בול דואר בסכום הנדרש על פי תעריף המשלוח לארץ היעד.

למרבה הצער, כל ניסיון לפעול בדרך זו בעת משלוח מכתב לארץ אויב נעצר מיד לאחר מסירתו לבית הדואר. המכתב הוחזר לשולח כשעליו מוטבעת חותמת המודיעה לו כי "אין שירות".

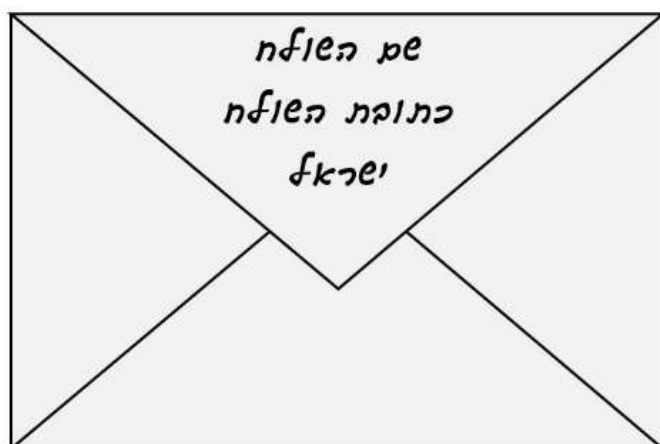

גלויה
למשלוח
1997
לדובאי, והוחזרה
לשולח
מוחתמת בחותמת
המציינת
שרות

הפתרון לבעיה נמצא על ידי פיצול מסלול המשלוח של המכתב מישראל אל המדינה הערבית (ולהיפך) לשני מקטעים, כאשר כל מקטע הועבר באמצעות מעטפה נפרדת.

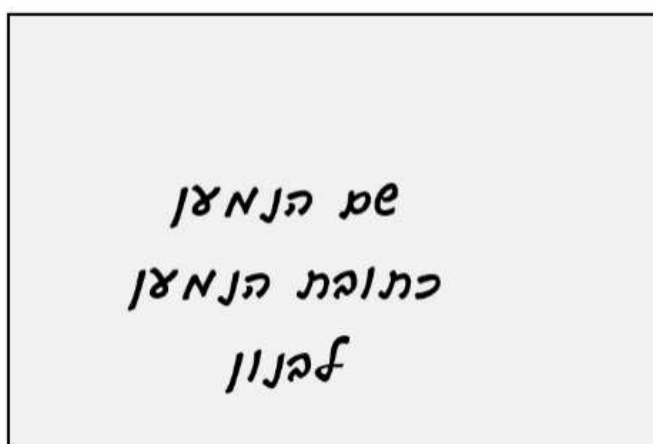
המעטפה הראשונה (המעטפה החיצונית) נשלחה אל בית הדואר במדינה הניטרלית אשר סיפק שירותי תיווך בהעברת מכתבים. עבור מכתב זה שילם השולח את עלות המשלוח באמצעות הדבקת בולי דואר מתאימים על המעטפה.

1

בתוך המעטפה החיצונית שולבה מעטפה נוספת (המעטפה הפנימית), עליה נרשמה כתובת הנמען במדינת היעד. על מעטפה זו לא הודבקו בולי דואר של מדינת המקור, מאחר ולא היה להם תוקף למשלוח המכתב מן המדינה המתווכת אל מדינת היעד.

2

על מנת לממן את עלות המשלוח של המכתב בחלקה השני של הדרך, נדרש השולח לצרף אל המעטפה החיצונית, בנוסף למעטפה הפנימית, גם שני שוברי תשובה בין-לאומיים.

שט הנמאן

כתובת הנמאן

לבנון

+

בית הדואר המתווך

לבנון, הריטניה

על פי כללי איגוד הדואר העולמי, יכול היה בית הדואר המתווך להמיר את שני שוברי התשובה הבין-לאומיים בבול דואר מקומי בערך נקוב המאפשר משלוח של מכתב בדואר אוויר.

←

UNION POSTALE
UNIVERSELLE
COUPON-RÉPONSE
INTERNATIONAL
C 22

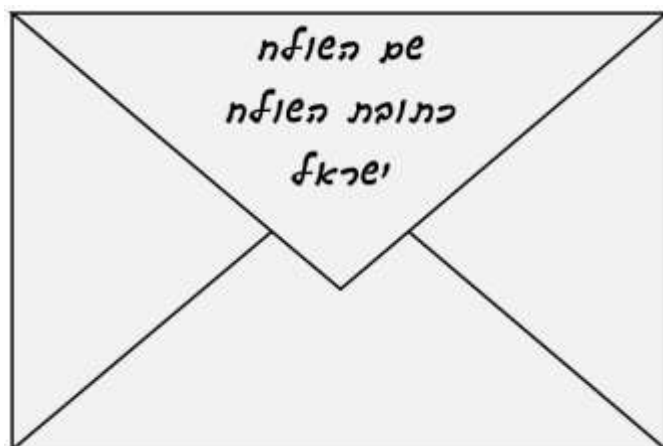

UNION POSTALE
UNIVERSELLE
COUPON-RÉPONSE
INTERNATIONAL
C 22

Ce coupon est échangeable dans tous les pays de l'Union postale universelle contre un ou plusieurs timbres-poste représentant l'affranchissement minimal d'une lettre ordinaire, expédiée à l'étranger par voie de surface.

Empreinte de contrôle du pays d'origine (date facultative) 	Prix de vente (indication facultative) 2.00 L.L.	Timbre du bureau qui effectue l'échange
---	--	--

הבול המקומי הודבק בחזית המעטפה הפנימית, ונשלח מבית הדואר המתווך אל ארץ היעד במדינה הערבית.

התושבים שהתגוררו בשטחים שבשליטת מדינת ישראל עשו שימוש נרחב במשלוח מכתבים למדינות ערב בתיווך בתי הדואר של לונדון וניקוסיה, דבר שחייב רכישה של שוברי תשובה בין-לאומיים במספרים גדלים והולכים.

בשנת 1969 הפיץ הממונה מטעם צה"ל על שירותי הדואר ברצועת עזה ובצפון סיני מסמך מסכם, אשר הציג את היקף הפעילות של שירותי הדואר השונים, תוך השוואה בין שנת העבודה 1967/68 (יולי 1967 עד מרץ 1968) ובין שנת העבודה 1968/69 (אפריל 1968 עד מרץ 1969). מקריאת נתוני הטבלה המרכזת המשולבת במסמך ניתן לראות כי בשנת העבודה 1967/68 נמכרו **190** שוברי תשובה בין-לאומיים בלבד, וכי בשנת העבודה 1968/69 נמכרו **19,934** שוברי תשובה בין-לאומיים. הגידול העצום במספר השוברים שנמכרו (פי מאה ויותר), מעיד על הפופולאריות של השירות העיקרי עבורו נדרשו שוברים אלו, והוא משלוח מכתבים לארצות ערב בתיווך בתי הדואר של לונדון וניקוסיה.

1968/69		1967/68		סרג הפעולה
הסך בל"י	יחידות	הסך בל"י	יחידות	
ד	ג	ב	א	
10,963.70	19,934	104.50	190	מכירת שוברי תשובה בין לאומיים

דו"ח שנתי 1968/1969, מסמך פנימי של מפקדת כוחות צה"ל באזור רצועת עזה וצפון סיני.

טיפול במצבים של אי תשלום

בתי הדואר המתווכים, בלונדון ובניקוסיה, נאלצו לא אחת להתמודד עם מצבים בהם שולח המכתב לא פעל על פי הנהלים המחייבים, ולא צרף שני שוברי תשובה בין-לאומיים כנדרש. לעיתים צורף רק שובר תשובה בין-לאומי אחד, ולעיתים לא הוכנס כלל אמצעי תשלום לתוך המעטפה החיצונית.

אחת הדרכים להתמודד עם הבעיה הייתה באמצעות פרסום הודעות באמצעים שונים שעמדו לרשותם. ב-11 במאי 1981 פרסמה מנהלת המדור לקשרי דואר בין-לאומיים בדואר ישראל הודעה לקהל שכללה מסר מהדואר הבריטי:

מינהל הדואר של בריטניה מודיע כי הוא מקבל מכתבים רבים לשם העברתם בדרך האוויר מבריטניה לארץ שלישית. **המכתבים מלווים בשובר תשובה בין לאומי אחד.** המינהל הנ"ל מבקש להביא לידיעת השולחים כי לשם העברת מכתב מבריטניה לארץ אחרת באוויר **דרושים שני שוברי תשובה בין לאומיים.** שובר תשובה אחד מאפשר העברת מכתב בדרך הים.

הנדון: מכתבים בדרך האוויר מבריטניה

מינהל הדואר של בריטניה מודיע כי הוא מקבל מכתבים רבים לשם העברתם בדרך האוויר מבריטניה לארץ שלישית. המכתבים מלווים בשובר תשובה בין לאומי אחד.

המינהל הנ"ל מבקש להביא לידיעת השולחים כי לשם העברת מכתב מבריטניה לארץ אחרת באוויר **דרושים שני שוברי תשובה בין לאומיים.** שובר תשובה אחד מאפשר העברת מכתב בדרך הים.

הגדון: מכחבים בדרך האוויר מבריטניה

מינהל הדואר של בריטניה מודיע כי הוא מקבל מכתבים רבים לשם העברתם בדרך האוויר מבריטניה לארץ שלישית. המכתבים מלווים בשובר חשובה בין לאומי אחד.

המינהל הנ"ל מבקש להביא לידיעת השולחים כי לשם העברת מכתב מבריטניה לארץ אחרת באו דרושים שני שוברי חשובה בין לאומיים. שובר חשובה אחד מאפשר העברת מכתב בדרך היט.

ב ב ר כ ה ,

3/ce
מ. אדרי
מנהל המדור
לקשרי דואר בינלאומיים

הודעה לקהל 15/81 שפורסמה על ידי דואר ישראל ב-11 במאי 1981

במקרים בהם קיבל רק שובר תשובה בין-לאומי אחד, בחר הדואר הקפריסאי להטביע על המעטפה הפנימית שהעביר לנמען חותמת בשפה האנגלית ובשפה הערבית בנוסח הבא:

אנא הודע לשולח להעביר שני שוברי תשובה בין-לאומיים עבור כל מכתב במקום רק אחד.

Please advise the sender to forward two international coupons for each letter instead of one reply

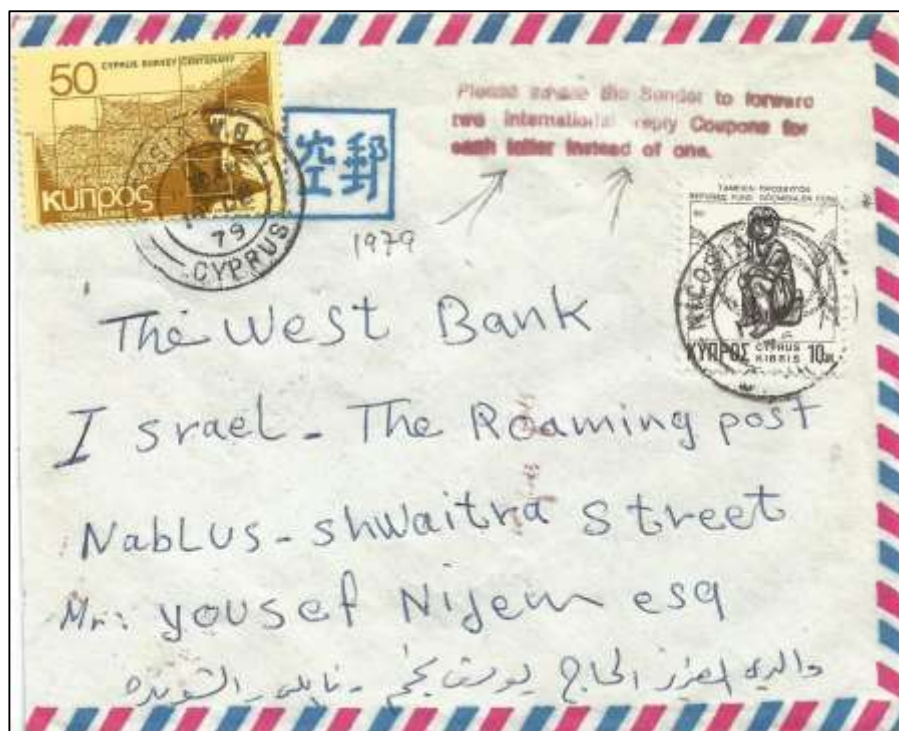
החותמת האנגלית הוטבעה בצבע כחול או בצבע אדום בצידה הקדמי של המעטפה, בעוד שהחותמת הערבית הוטבעה בצבע אדום בצידה האחורי של המעטפה.

Please advise the Sender to forward
two international reply Coupons for
each letter instead of one.

Please advise the sender to forward
two international reply coupons for
each letter instead of one.

אנא הודע לשולח להעביר שני שוברי תשובה בין-לאומיים עבור כל מכתב במקום רק אחד.

דוגמה למעטפה פנימית שנשלחה לשכם בשנת 1979 מבית הדואר של ניקוסיה שבקפריסין. בחזית המעטפה הוטבעה בצבע אדום חותמת המזכירה כי יש לשלוח שני שוברי תשובה בין-לאומיים ולא להסתפק בשובר אחד בלבד.

המכתב התקבל בבית הדואר של רמאללה והועבר לבית הדואר של שכם, שם נמסר לנמען. בצידה האחורי של המעטפה הוטבעה בצבע אדום חותמת בשפה הערבית המתייחסת לצורך בשני שוברי תשובה בין-לאומיים.

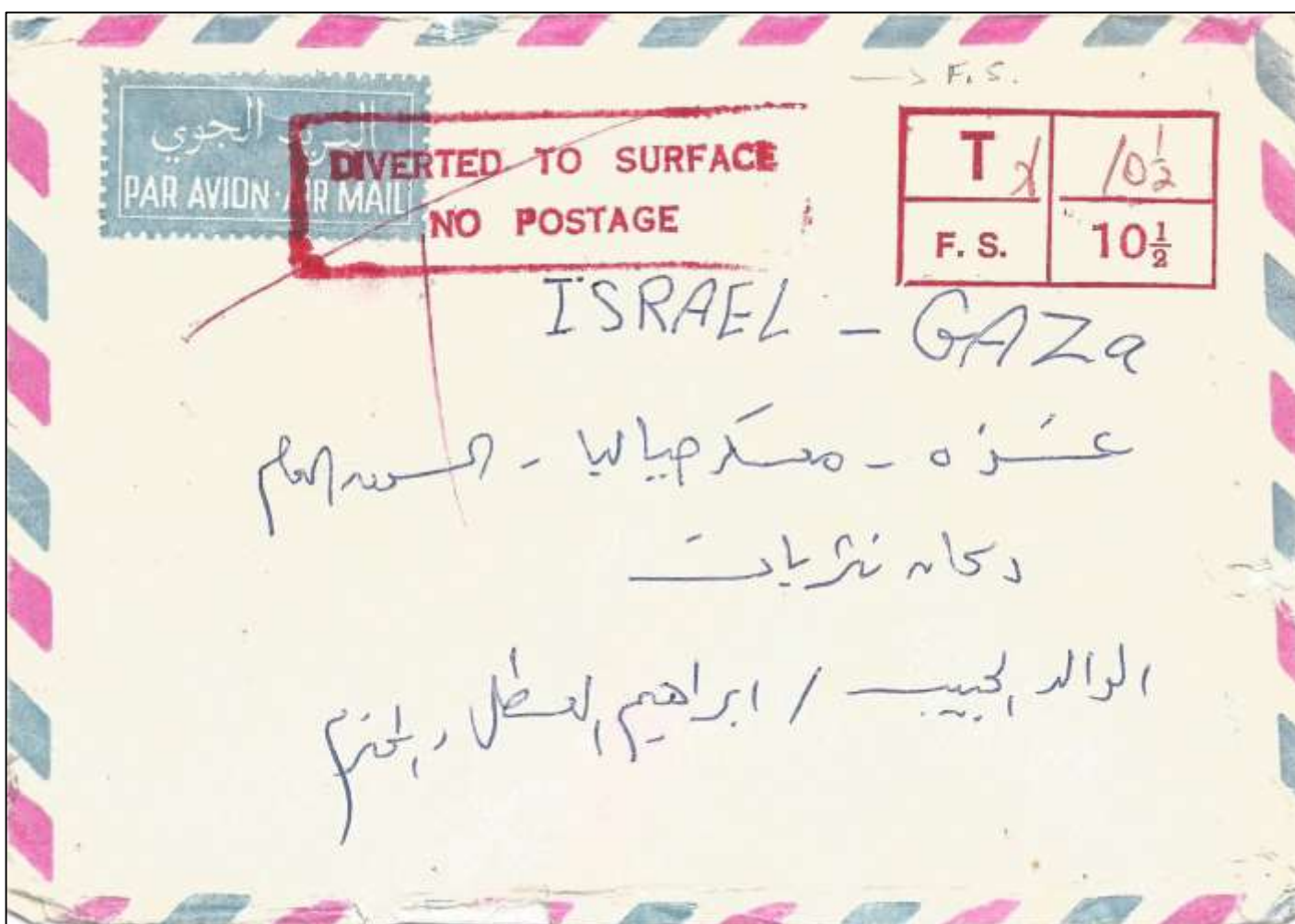

במקרים בהם לא צורפו כלל שוברי תשובה בין-לאומיים למעטפה החיצונית שהגיעה לבתי הדואר המתווכים, הם נדרשו להחליט אם לספק את השירות עבורו לא קיבלו תשלום. מדוגמאות שמקורן בבית הדואר של לונדון עולה כי לפחות בחלק מן המקרים הוחלט לספק בכל זאת את השירות, אם כי באופן מופחת, תוך דרישה לגביית תשלום מן הנמען.

בחזית המעטפה שנותבה מבית הדואר של לונדון לרצועת עזה הוטבעה חותמת אדומה ובולטת המודיעה כי המשלוח הוסב למשלוח בדואר ים.

הוסב לדואר שטח, לא שולם

DIVERTED TO SURFACE, NO POSTAGE

המכתב יצא מלונדון במועד לא ידוע, הגיע לבית הדואר של עזה ב- 28.12.1978 ונותב בו ביום לבית הדואר של ג'בלייה (שתי החותמות מוטבעות בצידה האחורי של המעטפה). בנוסף הוטבעה בחזית המעטפה חותמת עם דרישה לתשלום קנס, אולם הקנס לא נגבה מן הנמען.

דוגמאות לשוברי תשובה בין-לאומיים

בהיותם מסמכים שווי כסף, רוכזו שוברי התשובה הבין-לאומיים שצורפו למעטפות החיצוניות, הועברו אחת לתקופה אל משרדי איגוד הדואר העולמי, והושמדו שם בתום תהליך ההתחשבות. לפיכך, מעט מאוד מן השוברים שהגיעו לבית הדואר בלונדון והוחתמו בחותמת המקומית, שרדו והגיעו לידי אספני הבולים.

שוברי תשובה שנרכשו בארצות ערב

השוברים שלהלן נרכשו במהלך שנת 1978 בערים שונות בעולם הערבי.

שוברי תשובה שנרכשו בשטחים שבשליטת ישראל

הדוגמאות המוצגות להלן נרכשו בבתי דואר שונים בשנים 1977 עד 1978. במהלך תקופה של כשנה ושלושה חודשים מחירו של השובר הבין-לאומי בישראל כמעט והוכפל.

 UNION POSTALE UNIVERSELLE **COUPON-RÉPONSE INTERNATIONAL** C 22

Ce coupon est échangeable dans tous les pays de l'Union postale universelle contre un ou plusieurs timbres-poste représentant l'affranchissement minimal d'une lettre ordinaire, expédiée à l'étranger par voie de surface.

Empreinte de contrôle du pays d'origine (date facultative) 	Prix de vente (indication facultative) 3.90 L.I.	Timbre du bureau qui effectue l'échange
--	--	--

 UNION POSTALE UNIVERSELLE **COUPON-RÉPONSE INTERNATIONAL** C 22

Ce coupon est échangeable dans tous les pays de l'Union postale universelle contre un ou plusieurs timbres-poste représentant l'affranchissement minimal d'une lettre ordinaire, expédiée à l'étranger par voie de surface.

Empreinte de contrôle du pays d'origine (date facultative) 	Prix de vente (indication facultative) 3.90 L.I.	Timbre du bureau qui effectue l'échange
---	--	--

 UNION POSTALE UNIVERSELLE **COUPON-RÉPONSE INTERNATIONAL** C 22

Ce coupon est échangeable dans tous les pays de l'Union postale universelle contre un ou plusieurs timbres-poste représentant l'affranchissement minimal d'une lettre ordinaire, expédiée à l'étranger par voie de surface.

Empreinte de contrôle du pays d'origine (date facultative) 	Prix de vente (indication facultative) 4.40 L.I.	Timbre du bureau qui effectue l'échange
--	--	--

 UNION POSTALE UNIVERSELLE **COUPON-RÉPONSE INTERNATIONAL** C 22

Ce coupon est échangeable dans tous les pays de l'Union postale universelle contre un ou plusieurs timbres-poste représentant l'affranchissement minimal d'une lettre ordinaire, expédiée à l'étranger par voie de surface.

Empreinte de contrôle du pays d'origine (date facultative) 	Prix de vente (indication facultative) 3.90 L.I.	Timbre du bureau qui effectue l'échange
---	--	--

 UNION POSTALE UNIVERSELLE **COUPON-RÉPONSE INTERNATIONAL** C 22

Ce coupon est échangeable dans tous les pays de l'Union postale universelle contre un ou plusieurs timbres-poste représentant l'affranchissement minimal d'une lettre ordinaire, expédiée à l'étranger par voie de surface.

Empreinte de contrôle du pays d'origine (date facultative) 	Prix de vente (indication facultative) 7.50 L.I.	Timbre du bureau qui effectue l'échange
--	--	--

 UNION POSTALE UNIVERSELLE **COUPON-RÉPONSE INTERNATIONAL** C 22

Ce coupon est échangeable dans tous les pays de l'Union postale universelle contre un ou plusieurs timbres-poste représentant l'affranchissement minimal d'une lettre ordinaire, expédiée à l'étranger par voie de surface.

Empreinte de contrôle du pays d'origine (date facultative) 	Prix de vente (indication facultative) 6.90 L.I.	Timbre du bureau qui effectue l'échange
---	--	--